

Söderåkra kyrkogård

Söderåkra församling, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2006

Liselotte Jumme
Kyrkoantikvariska rapporter 2006, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historik	5
SÖDERÅKRA KYRKOGÅRD	7
Kyrkomiljön	7
Kyrkan	7
Kyrkogårdens historik	8
Beskrivning av kyrkogården idag	12
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	15
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGÅRDEN I DESS HELHET	28
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för värden av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödsystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av gravrättsinnehavaren. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och länsmuseerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsmuseets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Liselotte Jumme och Cecilia Ring vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar.

Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har sätts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland. Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydiskandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinen pågick dock samtidigt och när Uppsala blev ärkebiskopssäte 1634 bestod den nya svenska kyrkoprovinen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet skapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelens utgjordes av fem häradar, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo, Östbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två häradar, Västra och Östra Njudung.

Växjö stifts gränser mot Linköpings stift kom dock snart att bli föremål för diskussioner. Tvisten löstes först genom den påvelige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248. Växjö stift kom efter domen att endast omfattas av Varend vilket gjorde stiftet till det minsta i landet vid den tiden. Området som motsvaras av nuvarande Kalmar län tillhörde under medeltiden Linköpings stift.

År 1555 blev Norra och Södra Möre samt Öland ett självständigt kyrkligt förvaltningsområde, ett s k ordinarie dömne, inom Linköpings stift. Ordinarie dömnen inrättades av Gustaf Vasa och var ett sätt att minska biskoparnas makt. Vid samma tidpunkt överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift. År 1583 upphörde Kalmars och även Jönköpings ordinarie dömnen. Man återgick då praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista häradar till stiftet i Växjö.

Kalmar blev åter ett kyrkligt förvaltningsområde 1603 då man blev superintendentia. En superintendentia är ett område som avskilts från ett äldre stift och som senare fick status av eget stift. Ursprungligen ingick hela Kalmar län utom Tjust i superintendentian men med tiden kom Sevede, Aspeland och Tuna län att övergå till Linköpings stift. När Kalmar 1678 blev eget stift omfattade det Södra och Norra Möre, Handbörd, Stranda och Öland. Denna indelning bevarades fram till 1903 då det beslutades att Kalmar stift uppgick i Växjö stift. Sammanslagningen realiserades 1915 då Kalmars biskop Tottie avled. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner. Inom stiftet finns cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

SÖDERÅKRA KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning: Söderåkra kyrka 1:2, Söderåkra socken, Torsås kommun, Södra Møre härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: år 1800: 2334 inv, år 1850: ca 4300 inv, år 1900: 4491 inv, år 1930: 4426 inv, år 1957: 3576 inv, år 2003: 3114 inv.

Kyrkomiljön

Söderåkra kyrka och kyrkogård ligger i den östra delen av Söderåkra samhälle, intill den södergående landsvägen som tidigare utgjorde förbindelsen mellan Kalmar och Karlskrona. Sedan några år tillbaka finns den nya dragningen av väg E 22 som leder den stora trafikströmmen öster om samhället. Kyrkogården omges i väster, mot landsvägen till, av en hög mur och den stora ingången vid kyrkans torn ligger alldeles intill vägen. Söder om kyrkan finns dels den gamla kyrkskolan, en liten träbyggnad i för trakten typisk arbetad locklistpanel målad i ljus oljefärg. Kyrkskolan har byggts till kraftigt under sen tid, men utan att den ursprungliga byggnadskroppen kommit i skymundan. Byggnaden används numera som pastorexpedition och församlingshem. Strax söder om kyrkskolan finns skolgård samt det stora skolhus som uppfördes 1914-15, en vitputsad byggnad i två våningar med brutet tak. Där huserar ännu samhällets skola. Skolhuset figurerade i inspelningen av TV-serien ”Vita stenen” på 1970-talet.

Norr om kyrkogården finns Ekbacken, som namnet säger är bevuxen med gamla ekar. Invid Ekbacken, norr om kyrkogårdsmuren, låg tidigare ett sockenmagasin. Ekbacken tillhörde tidigare Kollinge gård men marken köptes av Söderåkra församling för omkring 20-talet år sedan. På Ekbacken finns en minnessten rest över sjökaptenen och skeppsredaren Willhelm R Lundgren och hans hustru Martina Lundgren. Willhelm Lundgren föddes i Söderåkra prästgård 1856 och var den som startade rederiaktiebolagen Transatlantic och Svenska Amerikalinjen. Lundgren avled i London 1914. Minnesstenen placerades på Ekbacken då församlingen köpte marken, men hade tidigare stått i den sk Prydnadsparken, mitt för kyrkan, väster om landsvägen. Söderåkra prästgård, uppförd 1806-1809 av en byggmästare Bergström, ligger strax sydväst om kyrkan vid avtagsvägen mot Torsås. Prästgården ägs ännu av församlingen. Från kyrkogårdens topp, invid kyrkan sluttar marken svagt nedåt åt öster. Vid klar väderlek kan man från kyrkogården se Kalmarsund och ett blånande Öland.

Kyrkan

Den första kyrkan i Söderåkra bör ha uppförts på 1100- eller 1200-talet. Om denna äldsta kyrka saknas uppgifter. Som gränssocken till det danska riket utsattes socknen för olika stridigheter under de följande århundradena. Kyrkan, liksom prästgård och ett stort antal gårdar brändes under Nordiska sjuårskriget 1563-70. Brömsebrofreden 1645 och Roskildefreden 1658 gjorde socknen till en lugnare plats. En ny kyrka ska ha uppförts på 1500-talet och möjligen ytterligare en på 1600-talet. Ombyggnad av den befintliga kyrkan utfördes på 1700-talet. En teckning av Frigelius från 1749 visar en tornlös kyrka med ett rektangulärt långhus med brant takfall, lägre kor i öster samt sakristia i norr. Kyrkan var för liten och omodern och år 1794 började den nuvarande kyrkan byggas omedelbart norr om den gamla. Den gamla kyrkan revs.

Söderåkra nuvarande kyrka besöktes den 12 juli 1795 av kung Gustaf IV Adolf som döpte den till Sofia Magdalena kyrka efter hans moder. I oktober samma år var kyrkan så pass färdigställd att det gick att fira gudstjänst där. Kyrkan är tidstypiskt gustaviansk till sin

utformning med ett brett rektangulärt långhus, torn med lanternin i väster, kor i öster samt sakristia i norr, allt putsat och avfärgat i vitt. Kyrkorummet har ett putsat tunnvalv och stora rundbågiga fönsteröppningar. Mellan långhus och kor finns en vid och låg triumfbåge. Invändigt har kyrkan genomgått större renoveringar på 1880-talet och 1910-talet samt på 1940- och 70-talet. Den nuvarande altarprydnaden är en skulptursamling utförd av Gunnar Torhamn 1947.

Kyrkogårdens historik

En kyrkogård fanns säkerligen redan kring medeltidskyrkan. Hur denna gestaltade sig är inte känt. En ny kyrka uppfördes under 1500-och/eller 1600-talen, vilket säkert innebar förändringar för kyrkogårdens del. De första avbildningarna av den kyrka som förgick den nuvarande är teckningar utförda av Frigelius år 1749. På dessa avbildas den gamla tornlösa kyrkan omgiven av en kyrkogårdsmur med stigluckor åt väster och söder samt med klockstapel på den södra delen av kyrkogården. På den södra delen fanns ett benhus eller bårhus utritat. I kyrkogårdens sydöstra hörn stod ett par små byggnader intill muren. En trädkrans omgärdade kyrkogården. Plats för begravingar verkar i stort sett bara ha funnits söder om kyrkan. Socknens välbärgade befolkning fick säkerligen sin begravningsplats inne i kyrkan markerad i kyrkgolvet av kalkstenshällar.

När den nya kyrkan började byggas lades grundmurarna norr om den gamla kyrkan. Detta innebär att den nya kyrkan således delvis måste ha byggts utanför den gamla kyrkogårdens norra gräns och att delar av dagens kyrkogård ligger på den plats där den gamla kyrkan stod. När grunden till den nya kyrkan lagts ska man ha börjat riva den gamla kyrkan. Gravplatserna inne i kyrkan försvann nu liksom många av gravhällarna. Två äldre gravhällar av kalksten finns dock bevarade inne i kyrkan och står uppställda under läktaren. Under ett par års tid bör kyrkogården ha varit mycket av en byggarbetsplats. När den nya kyrkan stod klar är det dock troligt att även kyrkogården uppordnades. Från hösten 1797 finns uppgifter om att ”kyrkogårdens afröjande, utvidgande och planerade” alltjämt återstod samt att nya kyrkogårdsringmuren skulle uppföras. Arbetet sköts då upp till följande vår. En utvidgning av kyrkogården ska alltså ha gjorts vid tiden. Det är dock inte känt i vilken riktning.

Att uppföra en helt ny kyrka var en angelägenhet som i hög grad berörde hela socknen. Så som var vanligt vid tiden förväntades av de stora gårdarna att de skulle leverera byggnadsmaterial till platsen. Som tack för bidragen till kyrkbygget fick gårdarna i socknen tilldelat sig gravplaner ”för evig tid” på kyrkogårdens södra sida. Tydliga rester av dessa gårdsvisa gravplaner finns ännu bevarade i kvarter B och C. Några få bevarade vårdar på kyrkogården kan berätta något om hur vårdarna vid tiden såg ut. Häribland finns bl a två kalkstenshällar och ett par stående kalkstensvårdar. År 1832 byggdes ett bårhus på den sydöstra delen av kyrkogården.

År 1870 utvidgades kyrkogården norrut på en bit mark tillhörande hovstallmästare Beier på Kollinge gård mot ett motsvarande stycke mark på prästgårdens ägor. En sockenkarta från 1852 visar nämligen att kyrkogården vid denna tid saknade jordningsområde på norrsidan. Motviljan mot att begravas på kyrkans norrsida hade tidigare varit stor, men synsättet hade börjat uppluckras i slutet av 1800-talet. Efter utvidgningen 1870 ska en ny stenmur ha byggts och de gamla ”snedmurar” som tidigare förenat tornet med kyrkogårdsmuren ska ha rivits och ersatts av järnstaket med två portar, enligt beskrivning i arkivmaterialet. Det är svårt att förstå vad som menas med denna beskrivning, men kanske monterades då järnstaketet och portarna mot väster. År 1901 utvidgades kyrkogården igen då ett område öster om den gamla kyrkogården köptes in från hemmanet Brod för ett pris av 1500 kronor. Träd planterades längs

den nya kyrkogårdsgränsen i norr, och sannolikt byggdes också en mur. Träden står än idag kvar och markerar kyrkogårdens utsträckning anno 1901. Vid utvidgningen 1901 (eller möjligen vid 1928 års utvidgning) fann man resterna efter vad som beskrivits som ett gilleshus och ett fattighus i den gamla kyrkogårdens sydöstra hörn.

Kyrkogårdens södra sida någon gång vid 1900-talets början. Stora delar av marken täcks av murgröna. Vårdarna är relativt få. Källa: Kalmar läns museums arkiv.

Två fotografier från 1900-talets början kan berätta något om hur kyrkogården vid denna tid gestaltade sig. Båda fotografierna avbildar kyrkogårdens sydsida. Kullar av murgröna täcker området och däremellan finns grus och lite gräs. Endast ett fåtal gravvårdar syns på bilderna, enstaka kors av trä, vita eller svarta, något kors av gjutjärn samt enstaka minde vårdar av sten kompletterar bilden. En av stenarna har infälld inskriptionsplatta av vit marmor samt kröns av ett marmorkors. I nuvarande kvarter B invid kyrkans södra ingång ligger de två kalkstenshällarna som ännu finns kvar på samma plats. Dessa båda har troligen aldrig legat inne i kyrkan. Den ena av dem är daterad 1824, alltså efter det att begravningar i kyrkan förbjöds. Flera bänkar och soffor av trä är synliga på den ena av bilderna. Det som är förvånande med fotografierna är att antalet gravvårdar är så få – att inte ens träkors finns i någon större utsträckning. De närmaste åren skulle kyrkogården komma att förändras kraftigt. Som orsak kan nämnas den allmänna samhällsutvecklingen med industrialiseringen som både gav många människor mer pengar på fickan och gjorde produktionen av varor såsom gravstenar enklare. På 1910-30-talen fylldes kyrkogården av industritillverkade gravvårdar i olika utförande. Höga vårdar av svart granit, med tresidig avslutning, asymmetriska, i form som obelisker eller avbrutna kolonner kom nu att markera familjegravplatserna. Vid denna tid uppordnades också strukturen och gravplatserna kom att omgärdas av låga klippta häckar och/eller stenramar. Murgrönskullarna behölls dock i stor utsträckning. På kyrkogårdens norra del där huvudsakligen linjegravar, eller allmänna gravar fanns var vårdarna mycket mindre, ofta placerade liggande och av grå eller svart granit. Troligen var större delen av norra sidan gräsbesädd.

Uppordnandet av kyrkogårdens södra sida med häckar och raka linjer kan ha utförts i samband med att en utvidgning åter genomfördes på 1920-talet. I arkivmaterialet finns ett förslag uppgjort 1928 av stadsarkitekten J Fred Olsson i Kalmar gällande utvidgning,

ordnande och plantering av kyrkogården. Till kyrkogården lades ett stort område i öster, nuvarande kvarter J, K, L, M, N, U samt halva F och H. Det nya området anlades på tidstypiskt sätt med raka rader, häckar som avgränsade ytan i mindre områden samt rygghäckar. Man skiljde tydligt på gravplatser för samhällets olika sociala skikt. På en ritning från tiden visas att familjegravar skulle placeras längs flera av kvarterens ytterkanter med täta rader av linjegravar i kvarterens mitt. I den nya kyrkogårdens centrum skulle en oval ceremoniplats anordnas med sk hedersplatser intill. I stora drag genomfördes förslaget med grusade familjegravplatser och linjegravar i gräsmatta. Ceremoniplatsen verkar dock aldrig ha ställts i ordning. Vid områdets östra gräns byggdes mur och planterades lindar. Marken som togs i anspråk vid 1920-talets utvidgning köptes från Kollinge gård. Hela området ska ha djupgrävts för hand.

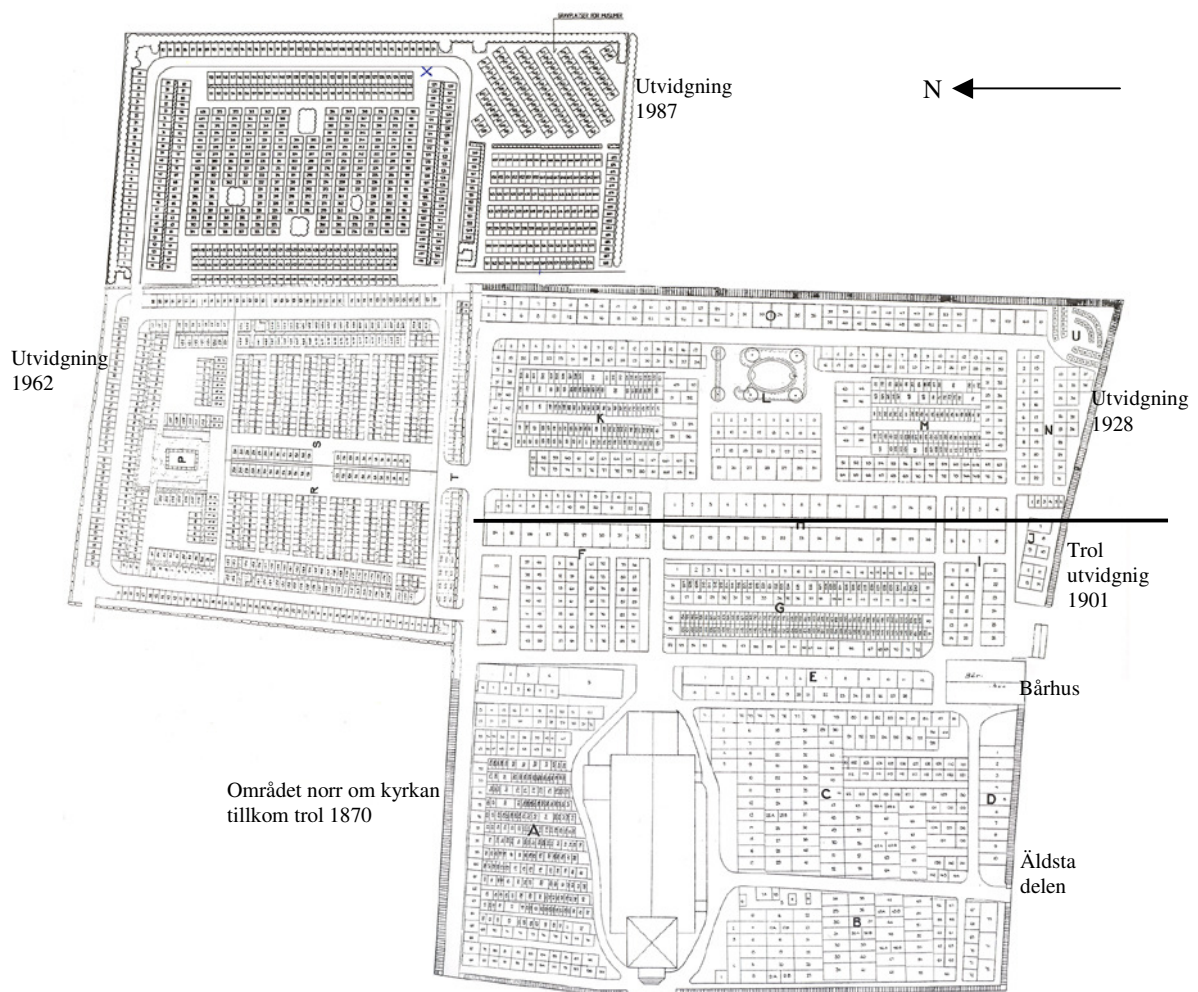

Kyrkogårdens södra sida 1952 efter uppordnandet. Notera den stora mängden höga vårdar av sten och de välklippta låga häckarna. Källa: Kalmar läns museums arkiv.

I boken "Från Bröms till Göddabo" berättar Ingrid Åstedt om sin fars arbete som kyrkvaktmästare i Söderåkra 1918-1950. Hon beskriver bl a att fadern ofta fick spränga på kyrkogården eftersom gravarna grävdes för hand och stora delar inte var djupgrävda. Begravningarna hölls efter gudstjänsten på söndagarna och kanterna kring gravarna kläddes med granris. De många murgrönekullarna på kyrkogården krävde klippning flera gånger per år för att vara fina. Gräset på kyrkogården slogs med lie och räfsades upp. Ännu år 1950 när nuvarande vaktmästares far började sin anställning som vaktmästare slogs gräset två gånger per säsong och höet ingick i vaktmästarens lön. Den första gräsklipparna inköptes dock rätt så snart efter detta, vilket måste ha inneburit en stor förändring.

År 1949 gjordes en enkätundersökning i Växjö stift. Alla församlingar uppmanades av stiftet att svara på ett antal frågor rörande kyrkogården. I Söderåkra var det kyrkoherden Gustaf Pontén som skrev svaret. Här finns också uppgifter om hur kyrkogården såg ut vid tiden. På frågan om hur kyrkogården är planterad svarar Pontén att det finns lind, pilträd, liguster och buxbom. När det gäller uppdelning mellan familjegravar (enskilda gravar) och allmänna gravar (linjegravar) beskriver han att enskilda gravar säljs på en tid av 50 år och att plats i allmänna linjen upplåts gratis. Pontén fortsätter "Å den äldsta delen av kyrkogården hade

marken uppdelats efter byarna (gårdarna) och än idag anses gårdsägaren och hans familj ha rätt till fri gravplats å byns gravplan. Denna är särskilt utmärkt med fyrkantiga stenar, nedslagna i marklinjen. Gravkullar är en ursprunglig tradition. Så gott som undantagslöst är gravkullarna planterade med murgröna. Numera användes i allmänhet utslätad gravplan, belagd med grus el. kalkstensplattor eller insådd med gräs. När det gäller frågor rörande gravvårdarnas utseende framträder Ponténs personliga åsikter: "Gravvårdar anses nödvändiga. Nära nog undantagslöst av sten. Stenhuggerifirmornas stundom närgångna propaganda avsätter bedrägliga spår. Vad storleken beträffar var "ju större ju bättre" regeln som följdes. Några provexemplar vittnar än om de sorgliga följderna. Numer har höjden fixerats till 60 cm i vissa kvarter, 80 cm i andra, så vida ej särskilt tillstånd till högre erhållits av kyrkogårdsnämnden."

Söderåkra kyrkogård. Källa: Söderåkra församling

Tiden omkring 1900-talets mitt innebar stora förändringar på många kyrkogårdar. Inköpet av gräsklipparna gjorde sitt liksom önskemål om mer rationella och lättskötta kyrkogårdar. Under decennierna som följde såddes många grusgravar igen och häckar, staket och stenramar försvann. Detta skedde även på Söderåkra kyrkogård, troligen i slutet av 1960-talet och 1970-talet. På fotografier från 1960-talet fanns dock ännu de låga häckarna och grusgravarna kvar på kyrkogårdens södra sida.

År 1962 utvidgades kyrkogården med ett stort område, en tidigare åker, norr om 1920-talets utvidgning. Det var trädgårdskonsulenterna inom Kalmar läns södra hushållningssällskap Gösta

Engstedt som uppgjort förslaget som avsågs ansluta till 1920-talsdelens räta linjer och vinklar. En vallmur av natursten uppfördes som avgränsning i norr, väster och öster. En grusgång skulle förläggas runt området ytterkanter medan övriga gångbanor skulle sås in med gräs. I den norra delen planerades en ceremoniplats med en rektangulär damm. Dammen blev aldrig verklighet men ceremoniplatsen blev till och finns än idag. I området planterades bl a ryghäckar av tuja, ölandstok och rosor.

År 1966 byggdes kyrkogårdsmuren mot väster och sydväst om. Muren hade varit slätputsad, vitkalkat samt avtäckt med enkupigt tegel. Meningen var att muren skulle återuppföras på samma sätt efter Kungliga byggnadsstyrelsens anvisningar. Muren återuppfördes dock av fältsten i cement och utan puts eller täckning av tegel. År 1969 renoverades bårhuset vilket troligen innebar störst förändringar interiört. Ritningarna utfördes av Ivar Petersson. Invid bårhuset fanns sedan tidigare ett förråd som hade byggts 1962. År 1984 byggdes förrådet till med ett garage.

År 1987 utvidgades kyrkogården igen, med en rektangulär yta mot öster. År 1992 skapades en minneslund på det område som tillkommit vid 1920-talets utvidgning. År 2006 grävdes ledningar för bergvärme ned på kyrkogården efter att tillstånd givits av länsstyrelsen.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Söderåkra kyrkogård ligger tillsammans med kyrkan på en höjd invid landsvägen. Den högsta punkten finns kring kyrkan. Kyrkogården sluttar i övrigt något mot öster. Kyrkogårdens form är oregelbunden. De två senaste utvidgade områdena från 1960- respektive 1980-talet är tydliga tillägg till de äldre delarna. Utmärkande är den stora mängden höga och gamla träd som omgärdar kyrkogården men också finns utplacerade här och där. Även i övrigt finns många olika typer av buskar och andra perenner på kyrkogården vilket både ger grönska och blomsterprakt. Närmast kring kyrkan finns de äldsta strukturerna och de äldsta vårdarna med stor variationsrikedom. I stort sett hela kyrkogården är insådd med gräsmatta, förutom gångar av asfalt.

Omgärdning

Kyrkogården omgärdas av murar av olika slag, med undantag för 1980-talets utvidgning som omgärdas av en måbärshäck. Framför kyrkan mot väster samt en del i söder finns en hög mur bestående av fältsten som fogats i cement. Muren har en stödmurskonstruktion där kyrkogårdens nivå ligger en bit upp mot muren, ibland i nivå med murens överdel. Muren gjordes ny på 1960-talet. Mot norr finns, vid den delen som troligen tillkom på 1870-talet, en vallmur med kallmurad konstruktion. Detta bör vara den äldsta av kyrkogårdens murar.

Vid 1920-talsutvidgningens södra respektive östra gräns finns en kallmurad vallmur med olika stora stenar. Vid 1960-talsutvidgningens norra, västra och östra gräns finns en vallmur med fältsten i cement.

Ingångar

Mot väster: Stort entréparti framför kyrkans torn bestående av tre pargrindar mellan stolpar av granit. De rikt dekorerade, svartmålade smidesgrindarna har bl a vridna tener och lökformiga knoppar. En bred ingång finns vid den gamla kyrkogårdens nordvästra del där bilar och andra fordon kan köra in. Pargrindarna är här fästa vid kraftiga stolpar av granit som båda kröns av en stensurna. Grindarna är smidda och svartmålade samt dekorerade med bl a kors. Vid den på

1960-talet tillkomna kyrkogårdsdelen finns i väster en enkel grind i svartmålad stålkonstruktion krönt av ett kors

Mot söder: Ingång mot gamla kyrkskolan med pargrindar i svartmålad stålkonstruktion mellan murade portstolpar som är spritputsade med slätputsad profilering samt avfärgade i vitt. Stolparnas överdel är täckta av kopparplåt.

Mot norr: Ingång från Ekbacken till kyrkogården via pargrind med smidda detaljer på grindar som i övrigt består av järnrör, allt målat i svart. Portstolpar av granit.

Ingång till kyrkogården i väster med tre pargrindar. (KI Söderåkra kyrkog 042)

Bårhuset uppförts 1832.
(KI Söderåkra kyrkog 051)

Vegetation

Trädkrans: Tydlig och sammanhållen trädkrans finns kring i stort sett hela kyrkogården. Stora, gamla lindar utgör det dominerande inslaget på kyrkogårdens äldre delar. Även på övriga kyrkogårdsdelar är lind det vanligaste trädslaget. Där kyrkogårdsgränsen gick före 1920-talets utvidgning finns en trädrad med lindar. Utplacerade på kyrkogården finns också andra träd såsom lönn, björk, ask, rönn och hagtorn. Vid ceremoniplatsen vid kvarter P finns fyra kinesiska körsbär som utmärker sig. I kvarter C står två sammanvuxna hängaskar.

Övrigt: Häckar som omgärdningar och som rygghäckar bakom gravvårdar består mestadels av tuja, häckoxbär, cotoneaster, ölandstok, måbär, berberis och liguster. I övrigt förekommer många andra perenna växter såsom rosor, hosta och lagerhägg. Mellan gravplatser finns i vissa områden häckar av buxbom.

Gångsystem

De större gångarna som finns kring kyrkan och som leder mellan de olika områdena på kyrkogården var tidigare grusade men är numera asfalterade. Ett par gångar i det område som tillkom på 1920-talet är lagda med plattor av kalksten i gräsmattan. Övriga gångar är av gräs. Vissa av dem är igensådda tidigare grusgångar.

Gravvårdstyper

På kyrkogården finns främst gravvårdar från 1900-talet, men även en del från 1800-talet. Äldst är två hällar av kalksten i kvarter B. Till kyrkogårdens äldsta vårdar hör också ett kalkstenskors i kvarter A, ytterligare några kalkstensvårdar i kvarter A och B samt två gjutjärnskors. I övrigt är svart, röd och grå granit nästan uteslutande de använda gravvårdsmaterialen.

Bland kyrkogårdens gravvårdar kan den gängse stilutvecklingen följas. Vårdarna från 1800-talets slut och 1900-talets början är vanligen påkostade och höga av polerad svart eller grå,

ibland röd granit. Typen av vårdar drar blickarna till sig och förekommer i större antal i bl a kvarter B, C, F och H. Inspirationen till utformningen kan komma från klassicismen med symmetrisk uppbyggnad eller vårdar formade som kolonner eller obelisker. Även dekoren kan vara klassicistiskt inspirerad med urnor, girlander och draperier i dekoren. En annan stilriktning som kan skönjas skulle kunna tillskrivas nationalromantiken. Vårdarna är asymmetriska i formen och har grovt huggna partier. Flera vårdar av denna typ finns i kvarter H. Enklare vårdar för samhällets lägre från samma period är mindre representerade på kyrkogården. Från 1920-talet finns dock en del linjegravvårdar - små vårdar gärna av svart polerad granit. I familjegravvårdar från 1920-talet och framåt är den klassicistiska inspirationen ännu tydligare. På 1920-talet kan gravvårdarna ännu bli stora vilket bl a en monumental gravplats öster om koret över J Wideberg med familj visar. Från 1930-talet och framåt blir vårdarna lägre och ibland väldigt breda. Det kommer vid denna tid ofta bestämmelser om gravvårdarnas höjd. Så var det också i Söderåkra. Vårdarna från 1900-talets mitt och framåt präglas av större enkelhet. Ofta blir dekoren mera oansenlig liksom vårdarnas form. Denna utveckling märks tydligt på den del av kyrkogården som tillkom på 1960-talet. Under de senaste decennierna har en utveckling påbörjats vilket lett till att man åter kan se en större variationsrikedom bland gravvårdar såväl i material som i former. På nya kyrkogården finns exempelvis ett par vårdar av trä.

Yrkestitlar anges på många av familjegravvårdarna från tiden före 1900-talets mitt, men blir därefter mycket ovanligt. Som på de flesta landsortskyrkogårdar anges var den döde kommer ifrån på vårdar från alla tider.

Minneslund

Minneslundan anordnades 1992 i den östra delen av kvarter L. Platsen är oval och stensatt med röd kalkstensflis. Kring platsen finns häck av företrädesvis liguster och ölandstok samt hagtornsträd. I den södra änden av minneslundan finns ett gjutjärnskors som är en återanvänd gravvård från vilken texten slipats bort. På en natursten är inslipat texten "Minneslund".

Byggnader

Bårhuset uppfördes 1823, vilket årtalet på fasaden mot väster anger. Byggnaden har spritputsade fasader avfärgade i vitt samt valmat tak täckt av enkupigt lertegel. Ingångar som finns mot väster och norr har brunmålade dörrpartier. Förråd och garagebyggnader som ligger intill bårhusest har även de spritputsade fasader i vitt samt valmat tak. Taken är täckta med enkupigt, rött betongtegel.

Övrigt

Några av kvarteren på kyrkogårdens mitt har stensatta avslutningar mot gångarna, troligen för att stödja upp eftersom marken sluttar något mot öster.

Utanför kyrkogårdsmuren, norr om kvarter A, står gravstenar uppställda, vilka tidigare varit placerade på kyrkogården. Sammanlagt är det 38 st. Majoriteten är från 1900-talet, med en övervikt för enkla, mindre vårdar. En vård har formen av en trädstubbe. En vård av grå granit har en inristad enkel inskription som inrymmer årtalet 1729 (svårt att se om det rör sig om födelse- eller dödsår).

Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning

Kvarter A

Kv A mot nordost. Strukturen är här synlig. I mitten syns delar av ett äldre linjegravsområde i gräsmattan. I kanterna och i den östra och västra delen finns familjegravar mot rygghäcken. (KI Söderåkra kyrkog 093)

Kv A mot sydväst. Familjegravar av olika typer längs med rygghäcken. (KI Söderåkra kyrkog 057)

Allmän karaktär

Kvarter A upptar hela kyrkogårdsytan norr om kyrkan. Området består av familjegravar längs rygghäck i öster och väster samt längs gången i norr. I områdets mitt finns ett till delar bevarat linjegravsområde med mindre vårdar enkelt placerade i gräsmattan. Bland familjegravarna i öster finns några riktigt påkostade och stora vårdar. I kvarterets östra del står tre gamla träd, två lönnar och en ask. Rygghäckarna är av cotoneaster och häckoxbär. Mellan vissa av gravplatserna finns korta häckar av buxbom.

Gravvårdstyper

I kvarter A finns bland familjegravarna längst i öster flera riktigt stora vårdar. Bland dessa märks exempelvis ett par av grå, grovhuggen granit med asymmetrisk form. Båda är över två meter höga, den ena över familjen Wimmerstedt och den andra över familjen J W Beijer (ägare till Kollinge gård). Den första saknar årtal medan den senare är daterad 1886. Bland familjegravarna finns också några höga, toppiga vårdar av svart polerad granit, från åren omkring 1900. Bland familjegravarna i övrigt är proportionerna mindre, med många vårdar av grå och svart granit från 1930- till 1960-talen. Olika former och typer av dekoration förekommer. Några av vårdarna har tydligt klassicerande motiv. I väster har ett par av gravplatserna kvar sina stenramar, vilket visar att de tidigare varit grusgravar. Längst i väster står ett kalkstens kors, ovanligt nog vänt mot söder. Korset är rest över tullinspektör C A Appert 1862, vilket gör det till ett av kyrkogårdens äldsta vårdar. På relativt många av vårdarna finns yrkestitlar angivna såsom kyrkoherde, hemmansägare, sjökaptän, stationsinspektör, urmakare och tunnbindare. By- eller gårdnamn finns ofta angivet på vårdarna.

I områdets mitt finns mestadels något mindre vårdar av svart och grå granit. Många är placerade liggande eller lutande. Några få vårdar är lite större och vanligen från 1900-talets första år. Bland vårdarna kan man följa en linje från 1925 fram till 1934. Vid denna tid användes alltså området för allmänna linjen. Mellan linjegravarna finns idag gravvårdar av yngre datum, vilka upplåtits då tidigare gravrätt gått ut. På dessa platser finns vårdar från främst 1970-talet och framåt. By- eller gårdnamn finns angivet på vissa vårdar, däremot sällan yrkestitlar.

En av de typiska små linjegravvårdarna, här över den lille pojken Lars Birger som föddes och avled hösten 1936. (KI Söderåkra kyrkog 071)

Kors av kalksten, rest över tullinspektör C A Appert 1862. En av kyrkogårdens äldsta vårdar. (KI Söderåkra kyrkog 070)

Övrigt

Bland gravplatserna i kvarterets östra del finns ett par som tillhör präster som verkat i socknen. En hör till kyrkoherden Pehr Lundgren d 1892 och en annan till Gustaf Pontén d 1985.

Kulturhistorisk bedömning

Större delen av kvarter A lades troligen till kyrkogårdens yta genom en utvidgning på 1870-talet. Några få vårdar i området är också från denna tid. Troligen utvecklades tidigt en struktur med familjegravar längs områdets ytterkanter och linjegravar i kvarterets mitt – en ordning som än idag är tydlig. Klart är att området användes för allmänna linjen under 1920-30-talen, men kanske även tidigare. Några få enkla vårdar från 1900-talets första år tyder på det. I familjegravsområdet har flera av socknens prominenta invånare fått sin sista vila vilket de påkostade vårdarna i öster visar. Den sociala skiktningen i samhället blir tydlig när man jämför de stora vårdarna med de förhållandevis små i linjegravsområdet. Kvarterets struktur och skillnaden mellan familjegravar och linjegravar har ett socialhistoriskt värde som man bör värna om i det fortsatta bruket av kvarteret.

Vårdar från tiden kring 1800-talets mitt bör samtliga långsiktigt bevaras på plats. Kalkstenskorset över tullinspektör C A Appert bör föras upp på inventarieförteckningen. I många av vårdarna i kvarteret finns lokal- och personhistoriska värden att värna.

Kvarter B och C

Allmän karaktär

Kvarter B och C ligger söder om kyrkan på gräsplaner i stort sett utan häckar eller annan vegetation. I kvarter C finns två sammanvuxna askar och en lönn. I kvarter B finns några vintergröna större buskar nära kyrkans torn. Raderna är i området inte lika räta och jämna som på övriga kyrkogården. Variationsrikedomen vad gäller vårdar är stor. I kvarter B och delar av kvarter C är det dock de höga vårdarna av svart granit som dominerar intrycket. Två

grusgravar märker ut sig samt ett par platser omgärdade av staket. En av dessa staketomgärdade platser är nästan helt övervuxen av buxbom.

Området består mestadels av familjegravar som hör till socknens större gårdar. Det finns dock även andra familjegravar. I kvarter B finns en yta längst i norr som reserverats för prästernas gravar. De gårdsuppdelade gravplatserna finns i kvarter B samt främst i den västra delen av kvarter C. Vilka platser som hör till samma gård kan oftast utläsas genom att gårdens namn finns angivet på vårderna.

Kvarter B och C mot söder – det område på kyrkogården som inrymmer de gamla gårdsvisa gravplanerna. (KI Söderåkra kyrkog 092)

Gravårdstyper

De äldsta vårdarna i kvarteren är två kalkstenshällar som ligger på fundament i området för prästernas gravar i kvarter B. En av hällarna saknar idag läslig inskription medan den andra är daterad 1824 och tillhör kyrkoherden D P Aurelius. Till de mer anmärkningsvärda och gamla vårdarna hör också tre stående kalkstensvårdar. Den ena är rest över nämndemannen Sven Månsson från Laduryd, d 1854 (kv B). Den andra (i kv C) bär följande inskription: *”Här förvaras det Förgängliga af General Mönster Commissarien och Regementskrifvaren Carl Fredrik Barck född den 4 sep 1747 dog i Grämnekulla i Calmare län den - - april 1821”*. Den tredje som står i höjd med kyrkans koringång (kv C) är rest över stadsbyggmästaren N Nylander, d 1831. I området finns också ett gjutjärnskors över skepparen C Söderlund, d 1871. Det finns också omgärdningar av gjutjärn kring två gravplatser. Den ena är i form av ett ovanligt rikt ornamenterat staket och det andra i form av stolpar av gjutjärn vilka förbinds av kättingar. I de båda kvarteren finns två bevarade murgrönskullar.

Laduryds gravplan i kvarter B. Här syns många generationers olika typer av gravvårdar. Den äldsta är nämndemannen Sven Månssons vård av kalksten från 1854. Gravplanen är inte tydligt avgränsad utan framgår först när man läser på stenarna och tittar på gravkartan. (KI Söderåkra kyrkog 096)

Del av kvarter C mot nordöst. (KI Söderåkra kyrkog 111)

Kalkstensvården över General Mönster Commissarien och Regementsskrifvaren Carl Fredrik Barck, d 1821. (KI Söderåkra kyrkog 112)

I kvarteren finns många höga vårdar av svart eller grå granit från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Många av dem är rikt dekorerade med bl a murgröna eller ekblad. Ett par har formen av avbrutna kolonner och ytterligare några är formade som obelisker. En har formen av en trädstubbe. De äldre vårdarna är uppblandade av yngre vårdar från hela 1900-

talet. Olika former och material förekommer. Några vårdar är riktigt breda, vilket var vanligt vid tiden kring 2:a världskriget. Ett par kors av marmor förekommer också liksom en vård av svart granit vilken kröns av ett kors av vit marmor.

På relativt många av vårdarna finns den dödes yrkestitel angiven. Förvånansvärt sällan finns hemmansägare eller lantbrukare som titel. Däremot förekommer många kustanknutna titlar såsom mästerlots, sjökaptän (många), styrman och lotsförman. Exempel på andra är rektor, nämndeman, fabrikör, häradshövding, folkskollärare och ackusör (förlossningsbiträde). Gårdsnamn finns ofta angivet på vårdarna.

Övrigt

Uppgifter om gårdarnas gravplaner, som det kallas, finns dels i gravböckerna, dels på kartor som vaktmästaren ritat upp. På kyrkogården finns på några ställen fyrkantiga stenar nedslagna i marken, vilka markerar utsträckningen på en gårds gravplan. På gården Skubbebos gravplan finns en nyligen utförd vård där de som begravts på kyrkogården/platsen sedan 1815 finns angivna.

I kvarter B och C är många av socknens framträdande personligheter begravda. Många av gravvårdarna har höga person- och/eller lokalhistoriska värden. I kvarter C ligger bl a stadsbyggmästaren N Nylander som bl a ritade Bruatorps herrgård samt kvarnen på samma ställe. Kvarnen är byggnadsminnesförklarad (ett av Torsås kommuns två byggnadsminnen). I samma kvarter finns också gravplatsen över Fabrikör Martin Jonsson som var en av ägarna till tegelbruket i Påboda (som brann vid mitten av 1960-talet). Intill hängaskarna i kvarter C finns även stenen över Alvar Zache som var lokalhistorisk kunnig och skrev många artiklar om sjöfart bl a om verksamhet och historia kring Djursvik.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter B och C har ingått i kyrkogården sedan nuvarande kyrkan byggdes på 1790-talet. Delar av området måste ha utgjort den plats där den gamla kyrkan stod. När den nya kyrkan byggdes fick socknens större gårdar sina gravplaner på evig tid som tack för insatser i samband med kyrkbygget. Det var vid tiden ett vanligt fenomen att kyrkogårdarna delades upp efter gårdarna eller byarna i socknen. På några få kyrkogårdar i Kalmar län finns ännu något eller några spår kvar att denna tradition. I Söderåkra är en stor andel av gårdarnas gamla gravplaner ännu i bruk på samma sätt som de var då kyrkan stod klar. Ur ett länsperspektiv är detta helt unikt. Även i ett nationellt perspektiv är företeelsen synnerligen ovanlig. Genom att församlingen och sockenborna hållit kvar vid traditionen har också ett kulturarv räddats för eftervärlden. Endast genom en fortsatt ambition och ett intresse från såväl församling som sockenbor kommer traditionen att hållas vid liv. I största möjligaste mån bör inga vårdar plockas bort från gravplanerna. När så är möjligt är det positivt om gamla vårdar kan återanvändas genom att man vänder på dem och gör en ny inskription på den forna baksidan. För att den långa kontinuiteten i framtiden ska fortsätta att vara synlig är det dock viktigt att även nya vårdar tillåts placeras i de båda kvarteren. Att varje generation får sätta sina spår är positivt.

Vissa av de äldre vårdarna behöver ha mer omsorg än de tidigare fått. Kanske är ingen i familjen längre intresserad av att sköta vårdarna. I dessa båda kvarter måste församlingen ta på sig skötseln. Det gäller underhåll av gjutjärnsstaketet och gjutjärnskorsen och det gäller översyn, kontinuerlig besiktning och underhåll på kalkstensvårdarna. Korset och de båda staketet av gjutjärn bör föras upp på inventarieförteckningen. Detsamma gäller kalkstenshällarna över de båda prästerna samt de stående kalkstensvårdarna över Sven

Månsson, Carl Fredrik Barck samt N Nylander (se ovan under gravvårdstyper). De två bevarade murgrönskullarna skall värnas som den sista resten efter en tidigare mycket vanlig företeelse på Söderåkra kyrkogård. Hängasken är i dåligt skick men har en skulptural verkan som är viktig för upplevelsen i kvarteret. Många av vårdarna har lokal- och/eller personhistoriska värden. De många yrkestitlarna med kustanknytning berättar om en av de viktiga verksamheterna i socknen.

Kvarter D, E, F, H, I, J

Allmän karaktär

Kvarteren, som ligger öster om kyrkan och kvarter C samt söder om kvarter C, har olika tillkomsthistorier. Kvarter D och E samt möjligen delar av kvarter F hörde till kyrkogården redan på 1800-talet. Vissa delar av kvarter F, H, I och J (samt G, se beskrivning nedan) tillkom genom utvidgning 1901 medan ytterligare en liten del i öster tillkom på 1920-talet. Kyrkogårdens gräns före 1920-talets utvidgning är ännu synlig genom att en rad ståtliga lindar är placerade där. Samtliga kvarter används mestadels för familjegravar. Kvarter F, öster om kyrkans kor, skiljer ut sig då det innehåller flera mycket påkostade gravplatser med stora gravvårdar. Strukturen är här lite oordnad och där finns olika typer av vegetation, bl a tuja, rhododendron och björk. I kvarter E finns också ett mindre antal äldre, höga vårdar liksom enstaka exempel i kvarter H och I. Vårdarna är i vissa fall placerade längs med rygghäckar, i andra fall lite mer oregelbundet placerade utan ordnad vegetation. Rygghäckarna som förekommer är av tuja och berberis. I något fall är rosor placerade som ”häck”, mellan raderna av vårdar. Det finns i området en stor variationsrikedom vad gäller vårdarnas utseende. Samtliga gravplatser är gräsbesädda.

Kv E mot norr – ett litet kvarter med vårdar placerade längs med berberishäck. Här finns en del liggande större vårdar från 1900-talets mitt samt enstaka äldre vårdar. (KI Söderåkra kyrkog 124)

Del av kv F öster om kyrkans kor. Här syns framförallt den monumentala platsen i klassicistisk stil över familjen J Wideberg från 1920-talet. (KI Söderåkra kyrkog 131)

Gravvårdstyper

Eftersom kvarteren brukats under lång tid finns också en stor blandning av vårdar. Den äldsta vårdan är ett gjutjärnskors i kvarter E, rest över Lovisa Christiana Ekerot, född Rothlieb, död 1838. I samma kvarter finns ytterligare ett par vårdar från 1800-talets senare hälft. Flera är vårdarna från tidigt 1900-tal, vilka finns representerade i alla kvarteren utom D och J. Bland dessa märks särskilt de höga vårdarna av svart eller grå granit, någon gång röd granit. Två är i formen av avbrutna kolonner, ett par är formade som obelisker, andra har korsform. Ytterligare andra har tidstypiska asymmetrisk form eller tresidig avslutning. Flera har

grovhuggen yta. Olika former av dekor förekommer. Många av denna typ finns i kvarter F och H, speciellt i gränsen till den utvidgning som gjordes på 1920-talet. Bland vårdarna märks speciellt en av svart granit med den dödes profil i biskvi infälld i stenen. I kvarter F finns den monumentala vården över familjen J Widerberg. Huvudstenen av granit är formad som en ingång till ett tempel med tresidig gavel och kolonner samt dekor i form av murgröna och girland. Framför stenen utbreder sig en stor gravplats omgärdad av kraftig stenram och stolpar. Platsen har tidigare varit grusbelagd men är numera insådd med gräs. Till de mer anmärkningsvärda vårdarna hör också en kista av sten över stadsrådet Alfred Petersson, Påboda. Merparten av vårdarna är området är placerade stående, men en del även liggande. I kvarter E finns exempelvis tre stora hällar av grå granit. Den ena av dem är daterad 1912 och minner om prosten L G Dahlström, d 1912. Även i kvarter F finns en rad med många liggande vårdar. Sammantaget är majoriteten av vårdarna i kvarteren från tiden efter 1930, och en stor andel av dessa från tiden efter 1960. Bland vårdarna från 1930-40-talet är det vanligt med starkt klassicerande dekor. Grå, svart eller röd granit är det vanligaste även bland vårdarna från 1900-talets mitt. I några fall är gravstenarna mycket breda. En sådan är vården över familjen John Karlsson, Gummebo, i kvarter F; nästan 3 meter bred! Vid vissa gravplatser finns indikationer, i form av rester av stenramar. Många gravplatser har använts under lång tid och har därför flera gravvårdar. Den första är då ofta placerad stående och de senare liggande.

Den östligaste delen av kv H mot söder. Trädraden mitt i bild markerar kyrkogårdens gräns före 1920-talets utvidgning. (KI Söderåkra kyrkog 151)

Kvarter I med oreglebundet placerade vårdar av olika typer, i gräsmatta. (KI Söderåkra kyrkog 158)

På vårdarna finns i många fall information om den dödes yrkestitel. Vanligt är titlar med anknytning till det kustnära läget såsom, sjökapten, sjöman, mästrelots, generallotsdirektör och tullinspektör. Andra som förekommer bl a hemmansägare, lantbrukare, lärarinna, möbelsnickare och apotekare. By- eller gårdnamn anges på många vårdar.

Övrigt

Stadsrådet Alfred Pettersson från Påboda i Söderåkra socken tillhörde liberala samlingspartiet och låg bakom det förslag som ledde till rösträttsreformen 1907/09, vilken gav fler människor rösträtt, bl a allmän rösträtt för män till andra kammaren. Under en kort period var han jordbruksminister och senare landshövding i Stockholms län.

En av de höga, påkostade vårdarna från 1900-talets början i kvarter H. Vården av svart polerad granit med infälld profil i biskvi, tillhör familjen Olsson från Järnsida. Profilen tillhör riksdagsmannen Carl A Olsson, d 1928. (KI Söderåkra kyrkog 155)

En familjegrav med flera vårdar. Den stående vården minner om mästerlotsen Adolf Åstedt med familjen. De liggande vårdarna rymmer titlarna lotsförman, överlots och sjöman – ett exempel på hur socknens kustläge syns på kyrkogården. (KI Söderåkra kyrkog 153)

Ett parti av kvarter I. Kistan av ljus granit – en ovalig gravvård- tillhör stadsrådet Alfred Pettersson från Påboda, d 1920. Notera att det finns liggande, senare tillkomna vårdar, vid båda gravplatserna som syns i bild. (KI Söderåkra kyrkog 159)

Kulturhistorisk bedömning

Kvarteren har en blandad karaktär med vårdar av olika typer och från olika tider. Karaktären är ett resultat av att kvarteren använts under lång tid. Många gravplatser har använts av flera generationer med flera vårdar som resultat. Genom gravvårdarnas placering och datering samt

kvarterens struktur kan ännu tydligt avläsas hur kyrkogården vuxit fram med de olika utvidgningarna. Mycket viktigt för denna tydlighet är den gamla trädraden av lindar som tidigare markerade kyrkogårdens gräns men numera står mitt på kyrkogården. Bland kvarterens gravvårdar kan stilutvecklingen inom gravvårdskonsten följas från 1800-talets slut fram till idag. Blandningen av vårdar gör att karaktären varierar mellan kvarteren, men även inom kvarteren. Speciella blickfång utgör grupper av höga, arbetade vårdar från 1900-talets början vilka finns i större antal speciellt i kvarter F och H. Många enstaka vårdar rymmer höga kulturhistoriska värden i form av lokal- och eller personhistoria. Till dessa hör bl a gravstenen i kistform över Alfred Petersson i Påboda. Andra är ovanliga till sin form eller storlek, vilket gör dem bevarandevärda. Till dessa hör exempelvis den mycket påkostade gravplatsen över familjen J Wideberg. På många av vårdarna finns yrkestitlar som berättar om verksamhet som bedrivits i socknen. Gjutjärnskorset i kvarter E bör föras in på församlingens inventarieförteckning.

Kvarter G

Allmän karaktär

Kvarter G ligger sydost om kyrkan och tillkom i samband med utvidgningen 1901. Strukturen liknar den i kvarter A, med familjegravar längs kvarterets ytterkanter och längs gångar samt ett något uppluckrat linjegravsområde i mitten. Linjegravarna är placerade längs rygghäckar av tuja.

Översikt över kvarter G med vårdar längs tujahäck. Notera trädraderna i bakgrunden, den första som utgör del av den gamla trädkransen och den bakre som utgör en del av den nuvarande. (KI Söderåkra kyrkog 143)

Två linjegravvårdar, den högra över Viktor Holgersson, d 1952 och den vänstra över Kristian Petterson, d 1953. (KI Söderåkra kyrkog 148)

Gravvårdstyper

Bland familjegravarna finns mestadels vårdar från 1930-60-talen av svart eller grå granit. Inga vårdar är speciellt höga och merparten stående. Den rektangulära formen är vanligast. Starkt klassicerande motiv förekommer i flera fall. Bland linjegravvårdarna i områdets mitt kan man följa linjen från 1948 och en bit in på 50-talet. Vid vissa linjegravplatser har senare en anhörig tillåtits begravas på samma plats. Utseendemässigt skiljer sig inte familjegravarna och linjegravarna så mycket åt. Påtagligt mindre är dock flera av de äldre linjegravvårdar från 1920-talets mitt som på några få platser finns kvar. Relativt många av gravplatserna har återupplåtits under slutet av 1900-talet vilket gör att det även finns moderna vårdar i kvarteret.

I stort sett saknas yrkestitlar på vårdarna. I något fall finns dock lantbrukare och hemmansägare angivet. By- eller gårdsnamn anges däremot mer frekvent.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter G tillhör den del av kyrkogården som troligen fördes till kyrkogårdens yta 1901. Linjegravar har funnits i kvarteret sedan 1920-talet vilket enstaka bevarade vårdar minner om. Möjligen fanns strukturen med familjegravar i ytterkanterna och linjegravar i mittpartiet redan då. Det var ett vanligt sätt att organisera gravkvarter på vid 1900-talets början. Uppdelningen mellan köpta och allmänna gravar har ett socialhistoriskt värde efter som avspeglar en del av samhällsordningen under 1900-talet och är en tradition som tidigare var utbredd, men numera inte används. Man bör därför långsiktigt bevara en grupp linjegravvårdar i kvarteret.

Kvarter K, L, M, N, O och U

Allmän karaktär

Området utgör en stor rektangulär yta öster om den äldre kyrkogården. Mot öster och söder finns muren som omgärdar kyrkogården och i öster även lindar som ingår i trädkransen. I utkanten av området, mot öster, väster och norr, löper en asfalterad gång. Ett par korta gångar är lagda med kalkstensplattor i gräsmattan. I det sydöstra hörnet finns ett urngravsområde i ett nedsänkt parti omgivet av en kalkstensmur. I området mitt finns sedan 1990-talet en minneslund i vad som tidigare var en ceremoniplats. I kvarter L, N och O finns familjegravplatser eller köpta gravplatser. Kvarteren K och M är organiserade med familjegravar eller köpta gravplatser längs med gångarna i kvarterens ytterkanter och med flera rader av linjegravar i kvarterens inre. I kvarteren finns rygghäckar av oxbär och avenbok samt i linjegravsområdet planteringar av rosor och andra perenna växter. I kvarter O finns små korta häckar av buxbom mellan gravplatserna.

Ett parti av området med familjegravvårdar mot rygghäckar. Notera trädraden i bakgrunden, en del av trädkransen. (KI Söderåkra kyrkog 173)

Del av den inre delen av kvarter M med ett stort antal bevarade linjegravar, varav flera barngravar samlade i en rad. (KI Söderåkra kyrkog 178)

Gravvårdstyper

Området äldsta vård är från 1929 och kvarteren har brukats kontinuerligt sedan dess vilket avspeglar sig i den typ av vårdar som förekommer. Grå, svart och röd granit är de vanligaste materialen. Några få vårdar av kalksten finns också, varav åtminstone en korsformig. Några naturstenar förekommer också i området.

Vårdarna bland familjegravarna har olika former men är mestadels jämnstora. Inga riktigt höga vårdar förekommer. Många är rektangulära till formen, andra har svagt rundad eller

tresidig överdel. Dekoren är varierad. Ett flertal har klassicerande motiv med kolonner eller pilastrar i dekoren. Andra har ett kors eller en blomsterslinga som enda utsmyckning. I kvarter O finns några mer påkostade stenar som drar ögonen till sig. Det rör sig bl a om godsägaren Erik L Anderssons vård och stora gravplats. Intill finns en särskilt bred vård av svart granit över köpman Gratte. Ytterligare några få breda vårdar finns i området. Merparten av familjegravvårdarna är från 1930-50-talen.

Bland linjegravvårdarna i kvarter K och M är merparten av vårdarna mindre än familjegravvårdarna och många också placerade liggande. Ett träkors marker ut sig i kvarter M liksom ett fåtal av kalksten. Den allmänna linjen kan följas från 1935-39 i kvarter M och kvarter K från 1940 och några år framåt. I kvarter M finns en rad med nästan bara barngravar. Bland linjegravarna har på senare år platser börjat återupplåtas för nya gravsättningar.

I urngravsområdet, där den tidigaste urnsättningen ägde rum på 1950-talet, är vårdarna små och ofta placerade liggande. En natursten finns här.

På ett mindre antal vårdar, främst bland familjegravarna, finns den dödes yrkes angivet. Som exempel kan nämnas förvaltare, läroverksadjunkt, mejerska (linjegravvård), kyrkväktare, sjökaptan, skeppsmäklare och länsskogvakt. Gårds-, by- eller ortnamn finns angivet på många av vårdarna.

Kulturhistorisk bedömning

Området tillkom genom en utvidgning på 1920-talet och ritades av stadsarkitekten i Kalmar, J Fred Olson. Anläggningsstilen var tidstypisk med strikt ordnade rader och kvarter samt med åtskiljda ytor för köpta gravar/familjegravar och linjegravar. Uppdelningen mellan köpta och allmänna gravar är tydlig än idag och har ett socialhistoriskt värde eftersom den avspeglar en del av samhällsordningen under 1900-talet. Traditionen var tidigare utbredd, men används inte numera. Man bör därför långsiktigt bevara en grupp linjegravvårdar i området. Linjegravsområdet är mest välbevarat i kvarter M. Bland övriga vårdar finns många med tidstypiskt utseende från 1900-talets mitt. I många vårdar finns också person- eller lokalhistoriska värden att värna. Kvarterets karaktär är beroende av vegetationen i form av häckar och andra planteringar som bidrar till att göra strukturen tydlig.

Kvarter P, R, S och T

Allmän karaktär

Kvarteren utgör tillsammans en rektangulär yta norr om den äldre kyrkogården och tillkom genom en utvidgning på 1960-talet. Området omgärdas av en vallmur mot öster, väster och norr. I öster finns också en rad av lindar. Kvarteren är strikt ordnade i raka rader med rygghäckar och till stora delar också omgärdade av häckar. Häckarna delar in ytan i olika rum där besökaren omges av grönska. Rygghäckarna består av tuja eller ölandstok. I vissa rader har istället för häck planterats en variation av olika perenner med bl a rosor och pioner. Några björkar finns i områdets mitt. Mellan många av gravplatserna finns små sidohäckar av buxbom. I den norra delen, vid kvarter P, finns en ceremoniplats som markeras av fyra träd av japanskt körsbär. På marken ligger röd kalkstensflis. Kring platsen finns häckar av tuja och buxbom samt planteringar med bl a rosor, hosta, lagerhägg och andra perenner. I ceremoniplatsens närhet har gravplatser skapats som inte var inplanerade när området anlades. Vegetationen i området är uppvuxen och parat med att många gravplatser har generösa planteringar skapas en tydlig trädgårdskänsla.

Del av området som tillkom genom utvidgning på 1960-talet. (KI Söderåkra kyrkog 117)

Två vårdar från 1980-talet. (KI Söderåkra kyrkog 020)

Gravvårdstyper

I området förekommer vårdar av främst grå och röd granit. Inga vårdar är speciellt stora eller höga. Olika former förekommer, rektangulära vårdar, och kvadratiska, sådana med rundad överdel m fl former. En vård av grå granit är formad som ett kors. En del av vårdarna har tydligt klassicerande dekor. Många är enkla och endast dekorerade med en ros, ett par tallar eller ett kors. Ett träkors finns också liksom en korsformig vård av grå granit. Vårdarna är från 1960-talet och framåt.

På enstaka vårdar finns den dödes yrkestitel angiven, såsom stationsmästaren, handlande, kapten och smed. By-/gårds- eller ortnamn finns angivet på många vårdar.

Kulturhistorisk bedömning

Området anlades på 1960-talet med raka rader och rumslighet skapad genom system av häckar och annan vegetation. En ceremoniplats var vid denna tid en vanlig del av en nyanläggning. Strukturen är tidstypisk för 1900-talets senare del och trädgårdskänslan en viktig del av områdets karaktär. I den framtida skötseln bör den ursprungliga strukturen värnas. Vårdarna är tidstypiska och många av dem rymmer lokal- och personhistoriska värden.

Nya kyrkogården

Allmän karaktär

Nya kyrkogården, tillkommen 1987, utgör en helt egen del av kyrkogården, öster och nordost om de äldre delarna. Ytan är rektangulär och gräsbesädd med en gång av asfalt som leder kring ytans ytterkanter. Omgärdningen består av måbärshäck och lindar. Några björkar och rönnar tillsammans med buskar såsom ölandstok och rygghäckar av liguster samt sidohäckar av buxbom utgör stommen i områdets vegetation. I den sydöstra delen av kyrkogården finns ett område som reserverats för muslimska begravingar. Här har bara en plats tagits i anspråk. I övrigt har bara vissa rader på den nya kyrkogården tagits i bruk, längs med den asfalterade gången. I området finns både kist- och urngravar.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna är främst av grå, svart och röd granit. Typerna varierar, men storleken på vårdarna är relativt likartad. Även naturstenar förekommer liksom olika typer av dekor. Till de allra nyaste vårdarna hör en som har formen av ett hjärta. På några få vårdar anges den

dödes yrkestitel såsom frisör, tandläkare och ålfiskare. Gårds-, by- eller ortnamn finns angivet på många vårdar.

Kulturhistorisk bedömning

Områdes struktur liksom gravvårdarnas utseende är tidstypiska för slutet av 1900-talet. De strikta raderna av vårdar mjukas upp av vegetationen. En utveckling mot mer individualiserad syn på gravvårdarnas utformning kan skönjas, vilket är typiskt för 1900-talets slut.

Nya kyrkogården mot sydost. (KI Söderåkra kyrkog 007)

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅDEN I DESS HELHET

Söderåkra kyrka och kyrkogård ligger på en höjd väl synligt för människor som färdas längs den gamla landsvägen som förband Karlskrona med Kalmar. Platsen har kontinuitet som sockencentrum sedan medeltiden då den första kyrkan uppfördes. Till kulturmiljön hör förutom kyrkan och kyrkogården även närliggande bebyggelse i form av två generationers skolhus och prästgård. Kyrkogården omgärdas av murar och trädkrans som är en viktig del av kyrkogårdens karaktär. Bårhuset, uppfört 1823, har en till kyrkan anpassad arkitektur som bör värnas.

Kyrkogårdens nuvarande utsträckning har tillkommit genom större kända utvidgningar på 1800-talet, under 1900-talets första decennier, på 1960-talet samt på 1980-talet. De senaste två delarna är synliga som tydliga tillägg till de äldre delarna. Äldst är kyrkogården närmast kyrkan som har en struktur som kan spåras till den tid då nya kyrkan uppfördes. Som tack till de stora gårdarna i socknen för deras bidrag till kyrkbygget skänktes gravplatser söder om kyrkan som gårdsgravar på evig tid. Dessa gårdsvisa gravplaner finns idag i stor utsträckning bevarade i kvarter B och C, något som är helt unikt i länet. Även i ett nationellt perspektiv är företeelsen mycket ovanlig.

Till struktur och utformning är kyrkogården i övrigt i stor utsträckning ett resultat av 1900-talets användning. De tidigare, på den gamla delen, mycket vanliga murgrönskullarna är idag nästan helt borta. Från tiden då stora delar av kyrkogården anlades med låga, välklippta häckar och grusade gravplatser finns endast spår bevarade. Genom bevarade strukturer och gravvårdar kan ändå en vandring över kyrkogården berätta mycket om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner och synen på döden. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och många gånger om hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och/eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/by-/gårdsnamn och yrkestitlar. Yrkestitlarna berättar om verksamheter och utkomstmöjligheter som funnits i socknen. De många titlarna med kustanknytning är särskilt framträdande på Söderåkra kyrkogård. Uppdelningen mellan köpta och allmänna gravar som ännu är tydlig i kvarter A, G, K och M har ett socialhistoriskt värde som är viktigt att värna om i det framtida bruket av kyrkogården. Man bör därför se till att en grupp linjegravvårdar långsiktigt bevaras på kyrkogården. Smidesstaket, gjutjärnsstaket och gravvårdar från mitten av 1800-talet eller äldre ska införas på församlingens inventarieförteckning och vårdas av församlingen.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

Sammanfattningsvis:

- Kyrkan, kyrkogården och den omgivande bebyggelsen utgör tillsammans en värdefull kulturmiljö som vittnar om platsens betydelse som kyrkligt centrum i bygden.
- Ett kulturhistoriskt värde finns i kyrkogårdens tydliga struktur som genom sina olika tidsskikt inte bara speglar olika skeden i Söderåkra kyrkogårds utveckling utan också kyrkogårdarnas utvecklingshistoria i allmänhet.
- De välbevarade områdena med gårdsvisa gravplaner är unika i länet och mycket ovanliga i landet som helhet.

Se vidare i de kulturhistoriska bedömningar som gjorts för kyrkogårdens olika kvarter.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet

Kalmar läns museums topografiska arkiv

Lantmäteriet

Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992

Erixon, Sigurd (red), Sveriges bebyggelse, Svensk statistisk topografisk uppslagsbok, Landsbygden del III, Uddevalla 1958

Hammarskiöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001

Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985

Larsson, Lars-Olof, Växjö stift under 800 år, Karlskrona 1972

Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999

Sandgren, Ernst, Blad ur Söderåkra sockens historia, Kalmar 1924 (med tilläggstryck: Söderåkra församling och Kyrka åren 1924-1995, händelser, personer m m nedtecknade av tre församlingsbor)

Söderåkra Socknen och Sparbanken Minnesskrift 1851-1951, Kalmar 1951

Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland. Stockholm 1983

Åberg, Göran, Sankt Sigfrids stift i historia och nutid, Växjö 1996

Svenska kyrkans hemsida: www.svenskakyrkan.se

Muntliga uppgifter lämnade av kyrkvaktmästare Anders Johansson

Skriftliga och muntliga uppgifter lämnade av kyrkorådets ordförande Carl-Bertil Nilsson